

מעדני כתן

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

שנה ב' • גליון 43

פרשת מטות מסעי תש"פ

בענין האם מי שאינו מתענה יכול לקרות בתורה בד' תעניות

בביאור הא דאשה וקטן עולין למניין שבעה

והנה אמרו במגילה אפי' אשה אפי' קטן עולין למניין שבעה והקשו הראשונים הרי הקטן והאשה אינן בר חיוב ואיך מוציאין את הרבים ידי חובתן.

והנה התוס' בר"ה (דף ל"ג ד"ה הא) חידשו דבמצוות דרבנן לא בעינן בר חיובא כדי להוציא את חבירו ומי שמקיים המצוה כרשות אע"פ שאינו מחוייב בדבר מוציא ידי המחוייב מדרבנן, ורק כשכאבים להוציא מחוייב דאורייתא בעינן בר חיובא והוכיחו מהא דקטן מברך לאביו, וקטן קורא בתורה וקטן קורא במגילה.

והרא"ש בברכות פ"ז סי' כ' כתב ליישב אמאי קטן ואשה עולין למניין שבעה משום דאין חייבים בקריאת התורה לקרוא אלא לשמוע, וז"ל והא דסלקי לקטן ועבד ואשה דליתנהו בת"ל למנין שבעה משום דס"ת לשמיעה קאי, ומבואר בדבריו דלא בעינן קריאת בר חיובא משום דסגי בשמיעת דברי תורה אפי' ממי שאינו בר חיובא.

ומבואר דפליגי בשורש חובת קרה"ת אי הוי חיוב קריאה או שמיעה, דלתוס' דהוי חיוב קריאה צריכים להוציא את הציבור ידי"ח אלא דסגי בקריאה של רשות להוציא המחוייב מדרבנן, אבל הרא"ש ס"ל שאינו אלא חיוב שמיעה בעלמא וא"צ להוציא כלל בהקריאה דיוצא ע"י שמיעה דידה.

והנה לדבריהם נראה דגם מי שאינו מתענה יכול להוציא הרבים בקריאת התורה משום דלא בעינן בר חיובא להוציא בקריאת התורה או משום דסגי בשמיעה לחוד אפי' ממי שאינו בר חיובא או שיוצאין הקריאה מקריאה של רשות וחשיב כקורא בתורה בעצמו מדין שומע כעונה.

שיטת הר"ן דבעינן בר חיובא להוציא בקריאת התורה

אמנם הר"ן במגילה בדף י"ג מודפי הר"ף כתב לפרש הכל עולין למניין שבעה פ' עולין להשלים קאמר ולא שיהו כולם קטנים ולא נשים דכיון דלאו בני חיובא נינהו לא מפיקי לגמרי עכ"ל, וכן הוא שיטת הר"ם ש"ס מובא להלכה ברמ"א סי' רפ"ב סעיף ד', ומבואר דהוקשה לו איך מוציאין את הרבים ידי"ח, ולכן כתב דאין מוציאין אלא השלמות הקריאה אבל לא את עיקר הקריאה ולזה מהני גם קריאת אשה וקטן.

ובביאור שיטת הר"ן יעויין בבית הבחירה מגילה דף כג עמוד א שכתב וז"ל יש מי שאומר שמ"מ צריך בכל קריאה קורא אחד גדול והואיל וקרא אחד כבר נשלמה תקנת משה רבינו ואין כאן עוד קריאה אלא מתקנת עזרא שלא היה מנין הקוראים מתקנת משה רבינו אלא גוף הקריאה לבד ויכול להשלים הקריאה על ידי אשה או קטן אבל לא שתעשה כל הקריאה ע"י אשה וקטן, עכ"ל, ולדבריו נראה שלצורך השלמות הקריאה לחוד מהני אשה וקטן אבל עיקר הקריאה צריך לשמוע מבר חיובא ולדבריהם לא יוכל לקרוא מי שאינו מתענה בתענית ציבור שהרי אינו חייב בקריאה זו וצריך בר חיובא לקריאה זו.

יבואר אם במצוות דסגי בשמיעה אם בעינן שמיעה מבר חיובא

והנה בעיקר סברת הרא"ש שכתב שקריאת התורה אין מצוותה בקריאה אלא בשמיעה ולהכי לא בעינן בר חיובא להשמיע קריאת התורה ולכאורה קשה טובא דהנה כבר הק' האחרונים בשאגת אר"י סי' ו' ד"ה ואין לחלק ובכפות תמרים ר"ה דף כ"ט בשופר שנתבאר ברא"ש שגדר המצוה בשופר היא בשמיעה ולהכי מברכין לשמוע קול שופר א"כ למה בעינן בר חיובא בתקיעה וכמבואר בר"ה דף כ"ט דחרש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן, ולמה לא מהני תקיעת שופר על ידי קטן הא הגדול שומע בשמיעת עצמו והיא שמיעה של בר חיובא, ותרין החזו"א או"ח סי' כ"ט אות ד' דאכתי בעינן לשמוע תקיעת מצוה, ורק תקיעה של בר חיובא יכול להשוותה לתקיעת מצוה ולהכי לא יצא בשמיעת קול שופר אלא בשמיעת קול של מצוה.

ומעתה קשה משי"ח הרא"ש דגם מצות קריאת התורה היא מצוה שיוצא בשמיעה ולהכי לא בעינן בר חיובא לקרוא קריאת התורה הרי סו"ס מאי שנא משופר דאע"פ שהמצוה בשמיעה מכל מקום בעינן בר חיובא להשוותה לתקיעת מצוה הכי נמי נבעי בר חיובא כדי לעשותה קריאה של מצוה.

ונראה בזה דעיקר התקנה של קריאת התורה תיקן משה רבינו כדי שלא ילכו ג' ימים בלא תורה וכמבואר בגמ' ב"ק דף פ"ב וכלשון הרמב"ם ריש פ"ב מתפילה משה רבינו תיקן להם לישראל שיהו קורין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית כדי שלא ישהו שלשה ימים בלא שמיעת תורה, להכי לא בעינן קריאה של מצוה אלא קריאת תורה כדי שישמעו דברי תורה וזוהי לא בעינן בר חיובא דלא בעינן שמיעת תורה של מצוה אלא לימוד התורה ולהכי סגי באשה וקטן.

נשאלתי במי שאינו מתענה אם יכול לקרוא קריאת התורה של תענית י"ז בתמוז במקום שאין אחר שיוודע לקרוא.

הנה בתשובות מהר"ק (שורש ט') דן לגבי מה שנהגו באיזה מקום שבקריאת התורה בפרשת בראשית מוכרים את העליה הראשונה בדמים מרובים ואם זכה בה אחד מן המתפללים שאינו כהן האם יוכלו לומר לכהן לצאת קודם קריאת התורה מבכה"ג כדי שיוכלו לעלות לתורה את אותו הישראל שזכה בה.

וז"ל שם במה שננהגו הלועזים בכל מקומות מושבותיהם שבים שבת בראשית אחד מן הקהל מתנדב מועות לצורך מאור בית הכנסת כדי שיקרא ראשון בתחלת התורה, וגם נהגו שאם יש שם כהן שהוא קונה אותה מצוה או מוחל על כבודו ויוצא מבית הכנסת, והנה אירע שלא רצה הכהן לקנות המצוה בשום צד וגם לא רצה לצאת ולא עוד אלא שלא רצה ללכת לבית הכנסת אחר שהיה שם באותה העיר שלא היו נוהגין מנהג זה והיו אנשי אותה בית הכנסת מתרצים שיקרא ראשון כדינו, ולזה הסכימו ראשי הקהל להכריחו ע"י שלטוני העיר שלא להיכנס בבית הכנסת שלהם אשר שם היה המנהג הנזכר וכן עשו, ע"כ לשון השאלה.

תשובה, אין לשנות ממנהג האבות הקדמונים החסידים ואנשי מעשה וכ"ש במנהג הזה אשר הוא כבוד התורה ועליה, ואפי' במנהג שאינו שוה בכל מקום ואעפ"י שימצאו שם מקומות שנהגו שם מנהגים שהם מתוקנים יותר ואפי' נגד ההלכה הולכי' אחרי המנהג כשהוקבע על פי חכמי המקום ולא אמרינן שצריך שיהיה למנהג ראייה מן התורה אלא כשהמנהג מבטל ההלכה, ואם כן בדין כפיהו שלא להכנס לב"ה מאחר שהיה שם ב"ה אחר וכונן זה כופין על מדת סדום ואפי' לא היה ב"ה אחר בעיר הוה ראוי לדחות כבוד הכהן מפני יפיו כבוד התורה וכן מפני כבוד צבור' עכ"ל.

והביא שם ראייה מתענית ב"ה וז"ל 'ועוד יש להביא ראייה ממנהגינו שננהגו בכל קהילה צרפת להתענות בו ב"ה אחר פסח ואחר סוכות ואין זה אלא מנהג בעלמא וגם כתב בסדר מטרו"י שיש שאין טעם ברור למה הוקבעו ואפי' הכי מעשים בכל יום שדוחים כבוד הכהנים כדי לקיים מנהג זה כשאין הכהן מתענה באותן תעניות יצא הכהן מב"ה ועמד לקרות בתורה ישראל המתענה ואע"ג דפשיטא דאי לאו משום התענית לא היה הכהן רשאי למחול על כבודו אפילו בב' וה' כדפי ר"ת, ומיהו פשט המנהג שהכהן יוצא מב"ה כ' ולא ראינו מי שמפקפק בדבר מעולם לומר לא אצא מבית הכנסת אלא אקרא בתורה ובודאי שאם היו יכולים הכהנים למחות שהיו מוחים אלא שאין בידם כח לסתור ולבטל המנהג ודוחים הם מפני כבוד הצבור ותקנתם מאחר שננהגו כן בגלולת צרפת מקדם והכי נמי לא שנא מאחר שננהגו כן במדינת הלועזים' עכ"ל.

יבואר פלוגתת האחרונים אם מי שאינו מתענה אינו עולה לתורה בקריאת ויחל

והנה מודבריו נראה שגם מי שאינו מתענה יכול לעלות לתורה אלא שקבעו ביניהם לתת לעלות לתורה רק לאלו המתענים אבל אם קראוהו יכול לעלות לתורה וכ"כ המג"א סימן תקס"ו ס"ק ח' וכן כתב הב"ח אבל הט"ז שם כתב שאינו עולה דהוי ברכה לבטלה כיון שאינו מתענה ואין הקריאה שלו להכי גם אם קראוהו לא יעלה ולא חיישינן לפגמא של כהן.

והנה בשו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא תניינא סימן א כתב לתמוה בדעת הט"ז וז"ל אמנם דברי הט"ז תמוהים לי, דא"כ איך למד המהר"ק לענין שאלתו דבמקום שקונים התחלת קריאת התורה בדמים יקרים, משום כבוד התורה דרשאי הישראל לעלות, ומדמי להיכא דכהן אינו מתענה, והאיך מדמי להדדי, דהא בתענית אפילו איסורא איכא, עכ"ל, ומכל מקום חשב לדעת הט"ז לכתחלה אלא שכתב שם שאם קראו לכהן שאינו מתענה ועלה לתורה ואין שם אלא לוי שאינו מתענה יקראו ללוי ולא יקראו לישראל המתענה דאי ניהוש להט"ז אין כאן ד' עולין ובלא"ה הוי ברכה לבטלה ולהכי סומכין על המג"א דלא הוי ברכה לבטלה ועולה לתורה הלוי שאינו מתענה.

יבואר אם אע"פ שמי שאינו מתענה אינו עולה לתורה אבל אפשר דיכול לקרוא בתורה

והנה כל זה אינו אלא לענין לעלות לתורה אבל לקרות בתורה יש לעיין דאפשר שיוכל לקרות בתורה גם מי שאינו מתענה, שגם הט"ז לא אמר אלא לעלות לתורה שצריך לכך עליה והוי ברכה לבטלה אבל לקרוא בתורה אפשר שיוכל לקרוא בתורה הגם שאינו מתענה.

אלא דלפ"ז יקשה אמאי לא מהני קריאה של עכו"ם דסו"ם שומע דברי תורה וזה פשוט דלא סגי בשמיעת דברי תורה מקלטת דבעינן קריאה מתוך הכתב ובקלטת אינו קוראה מתוך הכתב, אבל עכו"ם אמאי לא תהני קריאתו כדי שישמעו דב"ת על ידו. **ואפשר** שאין קריאתו חשובה כדברי תורה כלל שהרי גם אשה שפטורה מתלמוד תורה אבל למוד דידה חשוב בתורה, אבל העכו"ם אין קריאתו חשובה כלל כלמוד תורה והוי כשומע מאתנו של בלעם דב"ת שאין כאן שמיעת דברי תורה כלל.

ויתבאר יותר לפי מש"כ מ"ר הגר"ז על הרמב"ם בשם הגר"ה, והובא בעמק ברכה ריש ברכת התורה בארוכה דנשים חייבות בברכת התורה כיון דאף דליתנהו במוצות ת"ת הא מיהת תורה דידהו היא חפצא של תורה והברכה אינה על המצוה אלא על החפצא של תורה, וקריאתם חשובה חפצא של תורה וא"כ י"ל דאע"פ דתקיעת שופר וקריאת המגילה לא חיללו עליהו חלות שם קריאת מצוה ותקיעת מצוה ע"י מי שאינו מחוייב בדבר וכסברת החזו"א דמעשה חולין הוא ולא מעשה מצוה, אכן הכא דכל המצוה היא רק לשמוע חפצא של תורה שפיר חשבין קריאת האשה והקטן כקריאת תורה שיצאו בשמיעת דברי תורה אלו.

יבואר אם עכו"ם שעשה מצוה שאינו חייב בה הרי הוא כאינו מצוה ועושה וכבר הארכנו במקום אחר כמה שאמרו בגמ' ע"ז דף ג' שעכו"ם שעוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול ובתוס' כתבו דאיידי במצוות שחייבים בה הרי הוא ככהן גדול ומבואר שמקיימים מצוה בעסק התורה ומקבלים עליה שכר ככהן גדול, ואין לומר שאינו אלא כלמוד התורה דנראה מהגמ' שהוא בכל המצוות דהנה הראיה שהגמ' מביאה לה הוא בע"ז (דף ג.) וז"ל והתניא היה רבי מאיר אומר מניין שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול כלמוד לומר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים לויים וישראלים לא נזכר אלא האדם לא למדת שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול ובקרא לא נזכר למוד התורה אלא אשר יעשה אותם האדם וחי בהם דהיינו כל מעשה מצוות אם יעשה הגוי וחי בהם ונראה שנוטל שכר כאינו מצוה ועושה.

וכן מבואר ברמב"ם (פ"ג מהל' מילה ה"ז) שכתב וז"ל עכו"ם שצריך לחתך ערלתו מפני מכה או מפני שחין שנולד בו היה אסור לישראל לחתוך לו אותה שהעכו"ם אין מעלים אותם מידי מיתה ולא מורדין אותן אליה, אף על פי שנעשית מצוה ברפואה זו שהרי לא נתכוון למצוה, **לפיכך אם נתכוון העכו"ם למילה מותר לישראל למול אותו** עכ"ל, ומבואר מדבריו שאע"פ שלא נתכוון להתגיייר במילתו אלא שנתכוון למצוה הרי הוא מצוה אצלו ומותר למולו ומשמע שהעכו"ם מקיים מצוה כאינו ומצוה ועושה וצ"ע.

ויעוי בפיה"מ להרמב"ם פ"ג מתרומות שכתב על המשנה העכו"ם שתרם תרומתו תרומה וז"ל הנכרים אע"פ שאינם חייבים במצוות **אם עשו מהם שום דבר יש להם קצת שכר** עכ"ל, ומבואר שהרי הוא כאינו מצוה ועושה שיש לו קצת שכר, ואפשר דכוונתו דאע"פ דעכו"ם שעשה מצוה לא הוי זה קיום מצוה מ"מ איכא בזה תורת חפצא של מעשה מצוה לענין קבלת שכר, וצ"ע.

1 בענין יום ב' נדשבונו שחל בשבת אם בן חו"ל יכול להוציא בן א"י בקריאת פרשת נשא ואם בן א"י יכול להוציא בן חו"ל בקריאת עשר תעשר

בדבר השאלה אם בן חו"ל יכול להוציא בן א"י בקריאת פרשת נשא ואם בן א"י יכול להוציא בן חו"ל בקריאת עשר תעשר, הנה לכאורה אין בן חו"ל מוציא בן א"י בקריאת פרשת נשא משום שאינו בר חיובא בקריאה זו אמנם יעויין ברעק"א בגליון השו"ע או"ח סימן רס"ט שכתב וז"ל מוסתפקא אם אחר שקבל עליו שבת יכול להוציא לקדש למי שקיבל עליו שבת, ד"ל דלזה שלא קיבל דהוא חול אצלו הוי כאינו מחוייב בדבר כההיא דירושלמי הובא בתוס' יבמות י"ז, בן עיר אינו יכול להוציא לבן כרך דהוי אינו מחוייב בדבר, או דהכא עדיף דבדיו להביא עצמו לדין חיוב לקבל עליו שבת, וצ"ע לדינא עכ"ל.

ובספר אמרי בינה שבת ס"י י"א כתב דלפי דברי הרעק"א בן ארץ ישראל שנמצא ביו"ט שני בחו"ל חשיב מחוייב בדבר ויכול להוציא בני חו"ל בקידוש היום כיון דבדיו להחליט שיהא בן חו"ל, דומיא דמה שכתב הרעק"א דבדיו לקבל על עצמו שבת חשיב מחוייב בדבר. ולדבריו יכול בן חו"ל להוציא בן א"י בקריאת הפרשה משום דבדיו להיות בן א"י בהחלטה בעלמא אבל בן א"י לא יוכל להוציא בן חו"ל בקריאת יו"ט משום שאינו בידו להיות בן חו"ל כשנמצא עדיין בארץ.

אמנם יש לתמוה במש"כ האמרי בינה בתרתי חדא דהיאך כתב לפשוט ספיקו מדברי הרעק"א, והרי הרעק"א הניח דבריו בצ"ע לדינא, ועוד יש לתמוה דהרעק"א גופיה כתב בגליון השו"ע סימן תצ"ז דבן ארץ ישראל הנמצא בחו"ל אין יכול להוציא בן חו"ל בקידוש היום ביו"ט שני משום דחשיב כאינו מחוייב בדבר, ומבואר דלא ס"ל להרעק"א האי סברא דהאמרי בינה דמה שבידו להפוך עצמו לבן חו"ל חשיב כמחוייב בדבר.

אמנם דברי הרעק"א צ"ב דהרעק"א בסיומן רס"ז צידד בדבריו שאין יכול להוציא מי שלא קיבל עליו שבת את מי שקיבל עליו שבת מההיא דירושלמי הובא בתוס' יבמות דף י"ד שאמרו דבן כרך אין יכול להוציא בן עיר, וכתב דמ"מ י"ל דהכא שפיר מוציא את מי שלא קיבל שבת כיון דבדיו לקבל שבת חשיב שפיר כמחוייב בדבר, ולכאורה הרי גם הבן כרך מצי להפוך עצמו להיות בן עיר אם יהיה דעתו להשאר בעיר כל יום י"ד ואפי"ה אינו מוציא את הבן עיר יד"ה, וע"כ מבואר דלא ס"ל להרעק"א האי סברא דמה שיכול להפוך עצמו לבן חו"ל או לבן כרך שיהא חשוב בזה כמחוייב בדבר, אכן צ"ע מ"מ מהא דבדיו לקבל שבת שנסתפק בזה דיהא חשיב בזה כמחוייב בדבר.

וצ"ל דבדיו להפוך עצמו לבן חו"ל או להפוך עצמו לבן כרך לא חשיב בזה ככר חיובא כיון שהוא פטור מחיוב זה ולהכי אפי"ה שבידו לעשות עצמו בן א"י או בן עיר מ"מ לא מהני לזה הא דבדיו והרעק"א צידד בדיו מהני רק היכי שהוא מחוייב בקידוש היום אלא דאכתי לא מטי זמן חיובא בזה שפיר מהני בידו, אבל מי שאינו מחוייב בדבר כלל לא מהני הא דבדיו לעשותו בר חיובא. ולסברא זו אפשר דבן חו"ל יוכל להוציא בן א"י בקריאת הפרשה של נשא משום דמחוייב בקריאת הפרשה אלא דאכתי לא מטי זמן חיובא ושפיר אפשר לומר כהרעק"א בזה, אבל בן א"י שנמצא

ויעויין בשו"ת אגרות משה יור"ד סימן ז' שהאריך בדברי הרמב"ם בזה ופשיטא ליה דהעכו"ם שעשה מצוה אינו חשוב כמעשה מצוה. **ומ"מ** למשנת צ"ע אם העכו"ם שקרא בתורה ויכלו לצאת ממנו יד"ח כיון שהוא מעשה קריאה של תורה ופשוט בעיני דלא מהני קריאתו מידי אלא שצריך לבאר סברת הדברים.

יבואר דאפשר לפרש ככוונת הרא"ש דנשים חייבות בשמיעת קריאת התורה ולהכי מוציאות האנשים יד"ח

אבל היה אפשר לפרש כוונת הרא"ש באופן אחר דהנה המג"א ס' רפ"ב ס"ק ו' הביא מחלוקת אם נשים חייבות בקריאת התורה או לא דממה דמבואר שם דעולות בכלל הן קרואים, מזה לכאן מוכרח דחייבות בקריאת התורה, וכ"כ המג"א בתחלת דבריו והביא דמבואר כן להדיא במס' סופרים דבאמת חייבות בקריאת התורה, אולם הביא מתוס' בסוף ר"ה דסובר דפטורות, והק' המג"א דהא נשים פטורות מת"ת ואיך נחייבם בקריאת התורה וביאר המג"א וז"ל מ"מ מצוה לשמוע כמו מצות הקהל שהנשים והטף חייבים בה.

ולפ"ז אפשר דכוונת הרא"ש דאין חיוב לקרוא בתורה אלא לשמוע דהרא"ש או"ל בדרכו של המג"א וסובר דלמדנו מהקהל דבמצות שמיעה שפיר נכללו גם נשים וקטנים דרך מת"ת נתמעטו לא ממצות שמיעה קרה"ת, וא"כ שפיר חשיבי כבר חיובא בקריאת התורה לענין להשוותה לקריאת מצוה דהא בכלל מצות קרה"ת נינהו כלפי שמיעה וכדיליף מהקהל ולפ"ז לא קשה מידי מתקיעת שופר דבאמת הנשים חייבות בשמיעת קריאת התורה ולהכי מוציאות האנשים יד"ח.

ולפ"ז להרא"ש לא יוכל מי שאינו מתענה לקרוא קריאת התורה בתענית שהרי כיון שאינו מתענה אינו חייב בקריאת ויחל ולקריאת התורה בעיני בר חיובא לשמיעת קריאת התורה.

והאמת יורה דרכו כסברא ראשונה שאמרנו בדעת הרא"ש שאע"פ שהנשים אינן חייבות בקריאת התורה ולא בשמיעתה מכל מקום האנשים יוצאין בשמיעת קרה"ת מן הנשים משום דסגי לשמוע קריאת התורה ממי שאינו בר חיובא וכמשנ"ת.

והנה בספר באר ששק סימן כ"א כתב שמי שאינו מתענה אינו יכול לקרוא בתורה אכן בספר לבושי מרדכי תנינא סימן כ"ג כתב שיש להקל ולקרוא כשאין אחר שיקרא ויעויין באשי ישראל שהביא כמה מן הפוסקים שהקילו בזה בשעת הדחק.

ואפשר לצרף גם דעת החתם סופר סימן קנ"ז שכתב בחולה שאינו מתענה בת"ב שיכול לעלות לתורה משום שגם אם אינו מצענה מכל מקום אינו אוכל אלא כדי צרכו ולפ"ז הכי נמי ב"ז בתמוז חשוב יום תענית לגביה, אבל מש"כ דת"ב איקרי מועד וחייב קריאה משום המועד של ת"ב נראה שאינו אלא בת"ב אבל ב"ז בתמוז אם חיוב קריאתו אלא משום התענית ולהכי מי שאינו חייב בתענית אינו חייב בקריאה זו ואינו עולה לתורה.

וכה"ג יש לעיין ביו"ט שני של גלויות אם יכול לבן ארץ ישראל לקרוא בתורה עבור בני חוץ לארץ וכבר הארכתי במקום אחר ונביא מה שנדפס כבר בזה ועיין בהערה'.

בחו"ל לא יוכל להוציא בן חו"ל בקריאת יו"ט דבן א"י אינו מחוייב בדבר כלל ולזה גם הרעק"א ס"ל דלא מהני הא דבדיו לעשותו בר חיובא.

ויעוי' במנחת שלמה ח"א סימן ג' אות ה' שכתב ליישב סברת רעק"א דמהני בקידוש היום הא דבדיו לקבל שבת משום דבקידוש היום אם רק יכוון ג' כ"ל לצאת באותו קידוש הרי ממיילא יקבל שבת עליו, וסגי מסתפק הרעק"א דמהני הא דבדיו משא"כ במגילה הרי צריך לשנות את דעתו לעקור עצמו מדרך לעיר ולזה לא מהני הא דבדיו יע"ש היטב.

ולדבריו ה"נ נידון דין הרי כל זמן שלא יחליט קודם קריאתו שהוא בן א"י לא מהני הא דבדיו שיכול להפוך עצמו לבן א"י, אמנם עיקר סברתו מחודשת בזה דמ"ש אם צריך החלטת קודם הקידוש או סגי מסתפק הרעק"א דמ"ש קידוש יד"ח קידוש א"י דמהני לחוד סגי לעשותו לבן א"י וצ"ע.

ויעויין שם שכתב עוד סברא בזה דבדיו להפוך עצמו לבן חו"ל או לבן עיר לא משוי ליה שם בר חיובא, משום שהוא שניני במהות האדם להפכו לבן א"י ולא מהני אלא היכא דבדיו לקבל על עצמו שבת דא"י שניני במהות האדם בזה נסתפק הרעק"א אי מהני בידו לעשותו בר חיובא, ולסברא זו ה"נ נידון דין לא מהני בידו לחשוב לבר חיובא בקריאת הפרשה דכל היכא דצריך לשנותו במהותו לא מהני סברא דבדיו וצ"ע.

ומ"מ כיון דהרעק"א מסתפק בזה ונשאר בצ"ע לדינא א"כ בוודאי לכתחילה אין ראוי שבן חו"ל יקרא להוציא בן א"י בקריאת פרשת נשא.

יבואר אי בעינן בר חיובא כדי לצאת חובת קריאת התורה

אמנם יש לדון בזה דהנה איתא בגמ' מגילה דף כ"ג אפי' קטן אפי' אשה עולין למנין שכעה והתוס' ר"ה דף ל"ג ע"א הקשו איך מוציא קטן את הרבים יד"ח והרי הקטן אינו מחוייב בדבר והוכיחו שבמצות דרבנן אפי' מי שאינו חייב בדבר יכול להוציא הרבים יד"ח יע"ש.

אמנם הרא"ש ברכות פרק ז' סימן כ' כתב וז"ל אבל לאפוקי אחרים ידי חובתן לא דהא אמרינן בשילהי ראש השנה (דף כט א) דכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן, והא דסלקי קטן ועבד ואשה דליתנהו בתלמוד תורה למנין שכעה (במגילה דף כג א) משום דס"ת לשמיעה קאי וזכרה אינה לבטלה דלא מברכים אשך קריאתו וצונו על דברי תורה אלא אשך דחר בנו ואשר נתן לנו עד הנה דברי ר"ת ז"ל, ומבואר בדבריו דס"ל שאין החיוב בקריאת התורה אלא השמיעה ולהכי אפי' מי שאינו מחוייב בדבר יכול לקרות שאינו מוציא הרבים יד"ח שמוצותם בשמיעת דברי תורה, וכן משמע מלשון הרמב"ם פרק י"א מתפילה ה"א שכתב משה תיקן להם לישראל שיהיו קורין בתורה וכו' כדי שלא יעברו ג' ימים בלא שמיעת תורה ע"כ ומבואר דס"ל להרמב"ם דחיובא דקריאת התורה אינו אלא שמיעת דברי תורה ולהכי ס"ל להרא"ש דלא בעינן בר חיובא לקריאת התורה.

ויעויין שו"ת מהר"ז ברונא סימן ק"ג שכתב שא"א לצאת בשמיעת קריאת התורה שנים מקרא משום דלא קיימא בבית הכנסת לקריאה אלא לשמיעה וכוונתו כנ"ל שאין כאן עניין של שומע כעונה שאין מצוותו אלא בשמיעה בלבד ולהכי אינו יוצא יד"ח שנים מקרא שצריך לקרותו.

בענין אכל פרי האדמה וז' המינים ובירך מעין שלש על הז' מינים אם פטר פרי האדמה בברכתו על הארץ ועל הפירות

ברכה קצרה לפטור התפוחים ואפי' להראשונים דבעינן תחלת הברכה וסופה הכא תהני סופה שאין צריך לפטור אלא ברכת בורא נפשות.

ולפי' נמצא להרשב"א יכול לפטור פירות הארץ בברכת על הארץ ועל הפירות, הואיל וסיום הברכה היה על הפירות סגי בכי, אבל להרא"ש אינו יכול לפטור עצמו בברכה זו, ואפשר דסברת הרא"ש בזה דאפי' אם סיום הברכה לחודיה היה כדין מהני אבל הכא אע"פ שבברכת על הארץ ועל הפירות נכלל גם התפוחים אבל כיון שבתחלת הברכה אמר על הגפן או שאמר על העץ שוב נראה כוונת הסיום של הברכה על הפירות על אותם פירות שהזכיר בתחלה ולהכי אינו פוטרם בסיום הברכה אע"פ שסיום הברכה סגי לפטור מה שאינו מחוייב אלא בברכת בורא נפשות אבל בזה שנראה שכוונת הברכה על מה שאמר בתחלה להכי לא מהני על הפירות לפטור התפוחים או פירות הארץ.

יבואר דהב"ח ביאר בדעת הטור דעל הפירות אינו מתפרש על פירות הארץ

אכן יעויין בב"ח (סימן ר"ח) שכתב וז"ל כתב אדוני אבי הרא"ש שאם אכל פירות משבעת המינים ואכל עמהם תפוחים שאין צריך לברך בורא נפשות רבות וכו' וכל שכן אם אכל בשר או פרי האדמה ושתה יין או אכל מז' המינים שצריך לברך על כל אחד ואחד, נראה דלשיטת הרא"ש דעל היין חותם על הארץ ועל פרי הגפן פשיטא הוא דצריך לברך בורא נפשות רבות על התפוחים דאינו יוצא בברכת מעין שלש שמברך על היין כיון דהפתיחה והחתימה אינו אלא על פרי הגפן, ועוד מאי וכל שכן אם אכל בשר וכו' דקאמר הלא כי היכי דברכת היין או דשבעת המינים אינה ענין לבשר או לפרי האדמה הכי נמי אין ענין ברכת היין לתפוחים כלל, אלא ודאי דהרא"ש אתי לאשמועינן דאפי' להתוספת ורוב פוסקים דבין חותם על הארץ ועל הפירות אפילו הכי צריך לברך על התפוחים בורא נפשות רבות דאפי' על פי דבחימה שפיר מברך גם על התפוחים על הארץ ועל הפירות מכל מקום כיון דפתיחה שהיא על הגפן ועל פרי הגפן אינה ענין לתפוחים לא יצא, והשתא נראה דאמר וכל שכן בשר או פרי האדמה ואכל מז' המינים דאינה ענין כלל לא לפתיחה ולא לחתימה. עכ"ל.

ומבואר בדבריו דעל הארץ ועל הפירות אינו מתפרש על פירות הארץ דסתמא דעל הארץ ועל הפירות מתפרש על פירות האילן ולדבריו לא מהני חתימה על הארץ ועל הפירות לפירות הארץ אפי' להרשב"א דסגי ליה בחתימת הברכה אבל בזה אין כאן גם סיום הברכה כהוגן ולא מצאנו שהרשב"א נחלק בזה על הטור וצ"ע.

והנה במשנה ברורה סימן רח ס"ק ס"ד כתב וז"ל ויש מאחרונים שכתבו דאם סיים בברכה היין על הארץ ועל הפירות אפשר דיוצא גם על התפוחים. וע"כ יש לזהר היכי שאוכל תפוחים ושותה יין שיברך תחלה בנ"ר על התפוחים או שייסיים בברכת היין על הארץ ועל פה"ג, עכ"ל.

ובשער הציון שם ס"ק סד כתב וז"ל ואף דהחיי אדם כתב דגם באכל פרי האדמה ושתה יין או אכל פרי מז' מינים, גם כן יש ספק זה דאולי יוצא במה שסיים על הארץ ועל הפירות, לא העתקתיו, משום דמלשון הרמב"ם סוף פרק ח שכתב, שכולם פרי העץ הן, לא משמע כן, עכ"ל, והנה בפשטות היה נראה דשיטת הרשב"א דפטר פירות הארץ בעל הארץ ועל הפירות כיון שסיים הברכה כדין אבל ממש"כ הב"ח דחשיב כלא סיים הברכה כדין אפשר לצרף ראיית המ"ב מהרמב"ם דלא יצא בזה?

בענין רחיצת כל גופו בתשעת הימים לכלה תוך שלושים יום מנשואיה

ויש שנתעקשו בזה לומר שלא התירו שלא תתנגה על בעלה אלא ברחיצת פניה אבל ברחיצת כל גופה לא התירו אפי' ברחיצה שאינה אסורה אלא ממנהגא, אבל האמת יורה דרכו שבוודאי גנאי גדול הוא לה שלא תרחץ גופה תשעה ימים ולכן שפיר יש להתיר הרחיצה במקום צורך בכה"ג.

והנה בהלכות חג בחג רצה לחדש שלא הזכירו האחרונים היתר זה דרחיצת הפנים לכלה בת"ב משום שלא התירו אלא איסור התענית ולא איסור אבילות וכמו שבאבילותה לא שמענו להתיר לרחוץ הכי נמי בת"ב.

ושמעתי מלידי הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א שהקשה הרי האבל מותר לרחוץ פניו וידיו והגלי' בצונן ולא נאסר רחיצה זו משום אבילות כלל ודוחק לומר דאיירי ברחיצת הפנים בחמין שנאסר משום אבילות שאין צורך לרחוץ בחמין דווקא כדי שלא תתנגה על בעלה.

כמש"כ השו"ע וטעה ולא הזכיר איזה משלשון בפתיחה והזכיר לשלשון בחתימה בלבד אם יצא יד"ח, וכתב דלמש"כ השו"ע בסיומן נ"ט דברכה שיש בה פתיחה וחתימה לא סגי בחתימה לחוד אינו יוצא בזה יד"ח אלא שהרי נתבאר בבאור הלכה דהרשב"א והרמב"ן פליגי בזה ולדידהו שפיר מהני החתימה בלחוד אבל אכתי יש לעיין דהרי בעינן מלכות בברכה וכיון שלא הזכיר אחד מהם בפתיחה אין מלכות בברכה ידידה ולהכי לא יצא.

אכן למשנת דהרשב"א ס"ל דמהני מה שאמר בתחלת הברכה על תנובת השדה שכולל את כולם להכי שפיר איכא למימר דהמלכות שהזכיר בתחלת הברכה קאי אכולהו, ויעיין שם בפתיחה הדבור בארוכה.

כתב הטור (או"ח סי' ר"ח) וז"ל כתב א"א הרא"ש ז"ל שאם אכל פירות מז' המינים ואכל עמהם תפוחים שא"צ לברך בורא נפשות על התפוחים שגם הם פרי העץ הם, אבל אם אכל תפוחים ושתה יין צריך לברך בנ"ר על התפוחים וכו"ש אם אכל בשר או פרי האדמה ושתה יין או אכל מז' המינים שצריך לברך על כל אחד ואחד ע"כ, ומבואר בדבריו שאם בירך על הארץ ועל הפירות גם על פרי האדמה לא יצא וצריך לברך עליהם בורא נפשות.

אלא דיש להסתפק בטעמא דמילתא שאם אכל פרי האדמה וז' מינים אינו פוטר את פרי האדמה בברכת הז' מינים, אם הוא משום דבתחלת הברכה אמר על העץ ועל פרי העץ ואינו כולל את פרי האדמה להכי אינו פוטר את פרי האדמה, או דעל הפירות בסתמא אינו כולל את פרי האדמה.

יבואר במי ששתה יין ואכל תפוחים ומברך על היין ומסיים על הארץ ועל הפירות אם פטר התפוחים

והנה הב"ח שם הביא מש"כ הרשב"א בברכות דף מוד ד"ה ולענין שהביא דברי הרמב"ם שאם אכל פירות משבעת המינים ואכל עמהם תפוחים מברך אחריהם ברכה מעין שלש והיא פוטרת הכל, וכתב עליו וטעמא דמסתבר הוא ולא מפני שמעין שלש עדיף מבואר נפשות ויפטור אותה אלא מפני שמוזכר בפירות על העץ ועל פרי העץ והילכך כולל כל מה שאכל מפירות העץ והוא הדיון והוא הטעם לשתה יין ואכל תפוחים לאותם שחתימה בה על הארץ ועל הפירות אבל אי חתים בין על הארץ ועל פרי הגפן לא מהני דאדרבה זו ברכה פרטית ואינה כוללת אפילו שאר פירות של שבעת המינים עכ"ל.

והנה בפשוטו הטור ס"ל שאין התפוחים נפטרים בברכת היין משום שהחתימה של ברכת היין הוא על הארץ ועל פרי הגפן אבל אם היה חותם על הארץ ועל הפירות כשיטת הרמב"ם אפשר שהיה פוטר התפוחים, אבל הב"ח כתב שהטור ס"ל שגם אם היה מברך על הארץ ועל הפירות לא היה פוטר התפוחים, כמו שיתבאר בהמשך דבריו, ובפשוטו נראה שנתחלקו אם די בסיום הברכה על הארץ ועל הפירות כדי לפטור את התפוחים או דמאחר ותחלת הברכה היה על הגפן לא מהני לפטור את התפוחים.

והנה לבאר אמאי מהני להרשב"א מה שסיים הברכה לחוד על הפירות לפטור את התפוחים, אע"פ שתחלת הברכה לא היה עליהם אפשר דס"ל דסגי בסיום הברכה כדין כמו שאמרו הכל הולך אחר החיתום וכמו מי שפתח ביוצר אור וסיים המערים ערבים ערבים ס"ל להרשב"א והרמב"ן דיצא יד"ח הכי נמי יצא בסיום הברכה לחודיה, ולשיטתו איל.

אמנם יש לעיין בזה שהרי בסיום הברכה ליכא מלכות וא"כ לא מהני סיום הברכה אלא אם אפשר לומר דתחלת הברכה קאי נמי עלה וכמו שאמרו בגמ' ברכות דף י"ב ע"א דמהני מה שסיים המערים ערבים אע"ג דליכא מלכות בסיום הברכה מכל מקום כיון דאמר רבה בר עולא כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום, כי קאמר ברכה ומלכות מעיקרא אתרוייהו קאמר, וא"כ הכא דלא קאמר בתחלת הברכה אלא על הגפן לא מהני על התפוחים, אבל אפשר כיון דהמשך הברכה על תנובת השדה וכו' קאי גם על הפירות שפיר מהני סיום הברכה שסיים על הארץ ועל הפירות לפטור התפוחים וחשיב דהברכה על התפוחים היה בשם ומלכות.

ואפשר עוד לומר שמאחר וברכת בורא נפשות אינה ברכה ארוכה שפותחת וחותרת בברוך להכי סגי בזה בסיום הברכה לחודיה לכולי עלמא שהרי סוף סוף יש לו

במשנה ברורה (סי' תקנ"ד ס"ק כ"ט) כתב וז"ל כלל אחר נשואיה כל שלשים יום מותר לרחוץ פניה וכן לסוך כדי שלא תתנגה על בעלה עכ"ל, ואע"פ שביום הכפורים כתב החיי אדם הובא במ"ב (סימן תרי"ג ס"ק כ"ו) שאינה רוחצת את פניה משום שבוה"ז שהם בבית הכנסת כל היום שאינו רואה אותה לא שמעתי שנוהגין בזה היתר, מכל מקום בת"ב שפיר רוחצת פניה.

והנה שמעתי הוראה מחדושת ומסתברת מידידי הגאון ר' מנחם מנדל לובין שליט"א שאמרה בפני מרן הגר"ן קרליץ זצ"ל והסכים עמה שבתשעת הימים כיון שאין האיסור רחיצה אלא ממנהגא אפשר להתיר לכלה לרחוץ כל גופה שלא תתנגה על בעלה ואם ביום הכפורים שאסור ברחיצה מדינת דגמ' ויש מן הראשונים דס"ל שיעקור איסור רחיצה הוא מן התורה התירוהו של תתנגה על בעלה, כ"ש באיסור רחיצה ממנהגא שהתירוהו שלא תתנגה על בעלה.

ולפי' נראה דגם מי שאינו בר חיובא בקריאת הפרשה מ"מ מוציא הרבים יד"ח שאין המצוה אלא בשמיעת דברי תורה מותר הס"ת וסגי במי שאינו בר חיובא.

ולמשנ"ת בדבריו לענין קריאת שאינו מתענה בתענית ציבור מבואר דנחלקו הראשונים בדבר ולהר"ן החיוב בקריאת התורה הוא הקריאה וצריך בר חיובא להוציא הרבים יד"ח והוא מילתא דתליא בפלוגתא וראוי להחמיר שלא במקום הצורך.

אכל מזונות ופירות מז' מינים והזכיר הפירות רק בחתימה

נסתפק בספר פתח הדביר או"ח ח"א סי' ר"ח או"ט"ו במי שאכל ענבים ודייסא ושתה יין שהדיון הוא לכלול הכל בברכה אחת ולומר על המח' ועל הכלכלה ועל פה"ג ועל פה"ע וכן בחתימה

ואפשר דס"ל להריטב"א דתענית דף י"ג שכתב שבת"ב שהוא אבילות דרבים נאסר הרחיצה של פניו וידיו ורגליו בצונן גם משום האבילות וא"כ אפשר דמשום הכי לא התירוהו ללכלה.

אכן לפ"ז היה צריך לאסור הרחיצה בצונן בפניו וידיו ורגליו בת"ב שחל להיות בשבת משום אבילות בצנעא שנוהג בשבת לשיטת האור זרוע ולא שמענו מעולם לאסור כמש"כ המנחת חינוך מצוה ש"ג, והוא משום שכתב שהאסור לרחוץ פניו וידיו ורגליו

בת"ב אינו אלא משום התענית אבל משום האבילות לא נאסר אלא כל גופו בצונן ולהכי לא נאסר רחיצת פניו וידיו ורגליו בצונן בשבת משום שמדיני התענית לא נוהג בשבת כלום אלא האבילות נוהג בשבת בצנעא ולהכי אסור ברחיצת כל גופו בצונן שאסור משום האבילות ולהריטב"א שגם רחיצת פניו וידיו ורגליו נאסר משום האבילות א"כ צריך לאסור רחיצת פניו וידיו ורגליו בצונן בשבת וצ"ל דהאבילות בצנעא נוהג רק לדיני האבילות של יחיד אבל מה שנוהג אבילות משום דינא דאבילות של רבים לא נוהג בשבת וצ"ע.

בענין עשיית רצון יתברך שזה עיקר התורה

והנה אחר חורבן הבית בטלה התכלת שהוא החותם של זהב שהתכלת דומה לרקיע ולכסא הכבוד וכיון שנהרס הבית ובטלה שכינה מיוחדת בטלה נמי תכלת והוא משום שישיראל לא רצו את הדבקות בהקב"ה לקח הקב"ה את שכינתו מאתנו.

ועיונין בהגהות על הש"ס לר' יעקב עמדין זצ"ל על הגמ' גיטין דף נ"ח אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב ועשוק גבר וביתו ונחלתו מעשה אדם אחד שנתן עינו באשת רבו ושוליא דגריי הוה פעם אחת הוצרך רבו ללוות אמר לו השוליא שגר אשתך אצלי ואלוונה שיגר אשתו אצלו שהה עמה שלשה ימים קדם ובא אצלו אמר לו אשתי ששיגרת לך היכן היא אמר לו אני פטרתיה לאלתר ושמעתי שהתינוקות נתעללו בה בדרך אמר לו מה אעשה אמר לו אם אתה שומע לעצתי גרשה אמר לו כתובתה מרובה אמר לו אני אלווך ותן לה בכתובתה עמד זה וגרשה הלך הוא ונשאה כיון שהגיע זמנו ולא היה לו לפורעו אמר לו בא ועשה עמי בחובך והיו הם יושבים ואוכלים ושותים והוא היה עומד ומשקה עליהן והיו דמעות נשורות מעיניו ונפולות בכוסיהן ועל אותה שעה נחתם גזר הדין עכ"ל וגמ' זו ובהגהות ויחידושים של הג"י עמדין כתב וז"ל ומכאן נראה ברור שיש עוון שאינו מפורש ומבואר בשום מקום והוא חמור מאד ושנאו בעיני המקום יותר מעבירות חמורות וכו' עכ"ל.

והראוני בקונטרס דברי סופרים סימן א' אות כ"א שכתב וז"ל ובה יובן ענין סתום מה שמצינו גזירת חכמים גם קודם מתן תורה דעכו"ם הבא על בת ישראל הוא מגזירת ב"ד של שם במעשה דיהודה ותמר ומאיה טעם היו חייבין אז לשמוע לדברי חכמים דהרי קודם מ"ת לא היו מצווין אלא ב' מצות בני נח ומילה וגיד הנשה ומצוה זו לקיים דברי חכמים אינה מכללן וכן קשה במה שהוסף מרע"ה יום אחד מדעתו דהוא מדרבנן כנ"ל דהרי אז היה ג"כ קודם מתן תורה ובמה נתחייבו אז לשמוע לדבריו וכן להסוברין דחייבו דרבנן בקטן שהגיע לחינוך הוא על הקטן בעצמו ולא כדעת רש"י [ברכות דמ"ח] דהחייב הוא רק על אביו וכיון דקטן אינו בר מצות כלל מדאורייתא א"כ גם המצוה הזאת לשמוע לדברי חכמים אין הקטן חייב בה.

אמנם לפי הנ"ל דברי שפי דכל מה שצונו חכמים או יודעין שכן הוא גם רצון ה' ודבר זה לעשות רצונו ית"ש כל באי עולם מצווין ועומדין מתחל' ברייתן ע"ז דכל הנמצאים נבראו לעשות רצון קונם וכל פעל ד' למענהו והא דקטן פטור מכל המצות הוא משום שכן הוא רצון ה' לפוטרו אבל מכיון שגורו חכמים עליו ואנו יודעין שהסכימה דעת לדעת המקום ב"ה ממילא חייב לעשות כדבריהן שכן הוא רצונו יתברך.

ובזה אפשר לפרש כונת הכתוב בירמיה' י"ט ובנו את במות הבעל לשרף את בניהם באש עלות לבעל אשר לא צוית ולא דברתי ולא עלתה על לבי ע"כ ופירושו בתרגום דלא פקדית באורייתא ודלא שלחית ביד עבדי נבייא ולא רעוא קדמי הנה בכתוב הזה מפורש כי יש שלשה חלקי תורה (א) הנקרא צווי (ב) הנקרא דבור (ג) שאין עליו לא צווי ולא דבור אלא רצון ד' בלבד והם כל המצות דרבנן כנ"ל.

ולפי פשוטי המקראות נראה שזה היה עונו של בלעם הרשע דלאכו' אחרי שאמר אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה' מה היא רשעתו אבל באמת אף שידע בלעם היטב כי הליכתו לקלל את ישראל הוא נגד רצון ה' לא חשש ע"ז כ"ז שלא היה לו צווי מפורש שלא לילך וע"כ אמר לא אוכל לעבור את פי ה' פי דייקא אבל רצון ה' לא היה חשוב בעיניו לעשותו וזהו רשעותו עכ"ל.

וכן מבואר בחידושי הריטב"א (ר"ה ט' דף ט"ו.) וז"ל 'ומשום הכי קתני ר"ע שאמר הקדוש ברוך הוא אמרו לפני מלכיות זכרונות וכו', שכל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק העיר הקדוש ברוך הוא שראוי לעשות כן אלא שלא קבעו חובה ומסרו לחכמים, וזה דבר ברור ואמת, ולא כדברי המפרשים האסמכתות שהוא דרך סימן שנתנו חכמים ולא שכונת התורה לכך, ה"ו ישתקע הדבר ולא יאמר שזו דעת מיונת הוא, אבל התורה העירה בכך ומסרה חוב הדבר לקבעו לחכמים אם ירצו כמו שנאמר 'ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך', ולפיכך תמצא החכמים נותנין בכל מקום ראיה או זכר או אסמכתא לדבריהם מן התורה כלומר שאינם מחדשים דבר מלבם וכל תורה שבע"פ רמזוה בתורה שבכתב שהיא תמימה וח"ו שהיא חסירה כלום' עכ"ל.

וכמו איסור רקודים ומחולות בבין המצרים שמי שאינו רוצה לעשות רצונו מחפש כל מיני מצדקי להתירו באופנים שונים ומשונים שלא זהו כוונת חז"ל אבל מי שיש לו לב רגיש ומכיר ד' יתברך ורצונו יתברך יודע שכל אלו וכיוצא בהם לא חפץ בהם ד' יתברך ומתרחק מהם כמו מן האש שידע וימנע בדעתו שכל מה שאינו רצונו הוא היפך הצלחתו, וכל זה הוא לבד מאשר האוהב את ד' יתברך עושה רצונו לעשות לו נחת רוח גם אם לא נצטוו בזה וכמו שכתב המסלת ישרים.

וזהו יסוד היהדות שהיהודי ירצה ברצונו יתברך ולא כעושה מכפיה אלא רצונו לעשות רצונו. וזהו הבכיה של חנם שבכו על שהקב"ה רצה להכניסם לארץ והוא הטוב לנו להיות בקרבתו של מקום מוגבלים מעשות עבירות וצריכים לגשמים, והתיקון הוא שאנחנו צריכים לבכות שאנחנו רוצים בקרבתו יתברך ורוחקינו מאתו הוא רע לנו ובה יגאלנו הקל יתברך.

ובחזו"א באגרת קנ"ג ח"א כתב וז"ל 'בהזדמנות זו רצוני להגיד לכבוד תורתו כי כמעט כל מה שאני עושה אני אנוס על פי הדיבור בהיותי שבור ורצון כל הימים ולא זכיתי לשום עונג מתענוגי החיים נוסף לכאבי הגוף ושכירתו כל הימים העונג היחיד לי הוא לעשות רצון קוני ואין לי צער יותר גמור משלון בעוון' עכ"ל.

ושמעתי שהגאון ר' זלמן בריל זצ"ל אמר לבנו שאמר לו שאינו רוצה להיות חלבי שיוכל לאכול מה שרוצה ואמר לו שהוא נוהג להיפך שאם הוא בשרי הוא קשור להקב"ה בעבדות אהבה שאינו אוכל חלב שש שעות, והוא הראיה האמיתית לראות את האיסורים שאסרה לנו תורה כמתנה ולא כחוב ואיסור.

הנה איתא במנחות (דף מ"ג:) תניא היה רבי מאיר אומר גדול עונשו של לכן יותר מעונשו של תכלת משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שאמר לשני עבדיו לאחד אמר הבא לי חותם של טיט ולאחד אמר הבא לי חותם של זהב ופשעו שניהם ולא הביאו איה מהן עונשו מרובה הוי אומר זה שאמר לו הבא לי חותם של טיט ולא הביא, ובתוספות שם כתבו בד"ה חותם של טיט, וז"ל מה שמדמה חותם של טיט לציצית שכן עושין לעבדים והציצית מעיד על ישראל שהם עבדי הקדוש ברוך הוא כדאיתא פרק במה אשה (שבת נ"ז:) ככלא דעבדא תנן, עכ"ל, וצ"ל למאי מדמי חותם של זהב וראיתי בספרו של הגר"י גולדווסר שליט"א לששון ולשמחה שכתב דחותם של טיט הוא חותם שהאדון נותן בבגד העבד כדי להכריחו אל העבדות אבל חותם של זהב הוא חותם שהעבד נותן על בגדו כדי להודיע לכל שהוא עבדו של רבו שמתפאר בחותם זה ונותן על עצמו חותם של זהב.

חומש במדבר מסיים 'כאשר צוה ד' את משה כן עשו בנות צלפחד ותהיינה מחלה וכו' לבני דודיהן לנשים', יש להבין כמה שסיום חומש במדבר הוא בפרשת הסבת נחלה ובמעשה דבנות צלפחד למי נישאו לנשים, והרי הוא סיום כל התורה שהרי דברים הוא משנה תורה וכל התורה משה מפי הגבורה אמרו, ומשנה תורה משה מפי עצמו אמרו והגר"א פירש להמגיד מדובנא שבכל התורה היה שכינה מדברת מתוך גרונו ובמשנה תורה שמע מפי הגבורה ואחר כך אמרו משה כמו שאר נביאים, וצ"ב כמה שהתורה מסיימת כל דבריה במאמר זה שנראה שהוא כעיקר יסודות התורה כולה.

והנה בספרנו סוף במדבר כתב וז"ל 'ממשפחות בני מנשה, מאחר שראו היות כוונת האל יתעלה שלא תסוב הנחלה אף על פי שנתן להן רשות לבחור כרצונן מכל השבט הן בחרו את בני דודיהן מכל המשפחות מפני שהיו יותר קרובים' עכ"ל.

ובאור החיים סוף במדבר כתב וז"ל 'כאשר צוה ה' את משה כן עשו, צריך לדעת למה שניה הכתוב מאמר זה מסדר הרגיל שמקדים המעשה ואחר כך יאמר כאשר צוה וכן מקדים מאמר כאשר וגו' ואחר כך אמר כן עשו.

ונראה כי לפי שה' עשה להם יתרון לבנות צלפחד ומעלה והתיר להם לינשא לכל אדם והוציאם מכלל מצוה הכללית, בא הכתוב להודיענו שהגם שה' עשה הבחירה בידם אף על פי כן לא עשו אלא כמצות המלך לעם בני ישראל, והוא אומרו כאשר צוה וגו' פירוש כמצוה הכללית כן עשו ולא כרשיון שנתן להם, ולזה אם היה אומר ויעשו בנות צלפחד וגו' כאשר צוה יהיה נשמע שההודעה באה לומר המעשה שעשו ומודיע במאמר כאשר צוה ה' כסדר הרגיל לומר, אבל מאומרו בתחילה כאשר צוה ה' ואחר כך הודעת המעשה זה יגיד כי לא בא להודיע המעשה אלא לשלול רשיון הפך מצוה הכללית והבין עכ"ל.

והוא כי עשו כרצונו יתברך ואע"פ שלא נצטוו על כך וזה מעיד על קיום המצוות של האדם אם הוא עושהו כמוכרח או שעושהו בשמחה בידעו ובהבנתו שקיום המצוות הוא השמחה הגדולה והאשר הגדול שיש לאדם בעולמו.

ויראה האדם איך נראה אדם שעושה מצוות ד' בלא להבין מהו רצונו יתברך, הנה גורו על עור האדם שיטמא גזירה שמוא יעשה עורות אביו ואמו שטיחין, ובתוס' הקשו הרי מת אסור בהנאה, ותיצרו שעור האדם מותר בהנאה, והנה כיון שעור האדם מותר בהנאה עלול האדם להפשיט עור אביו ואמו לעשותן שטיחין, וכך נראה אדם שאינו רוצה לעשות רצונו של מקום אלא עושה המחוייב, ועיקר התורה הוא הרצונו לעשות רצונו ולדעת מהו רצונו יתב'. ושורש הדבר הוא כשהאדם עושה מצוות ד' יתברך כמוכרח ומחוייב ולא ידע ולא הבין שהוא החיים האמיתיים השמחים המאושרים בעולם הזה ובעולם הבא הרי הוא עושה המוכרח והמחוייב, אבל מי שמבין שהתורה נתנה לנו לטוב לנו כל הימים, עושה מה שרצונו יתברך שידוע שהוא הטוב האמיתי ואין טוב ממנו.

ושמעתי בשם הגאון ר' יוסף דב הלוי סאלאוויצק זצ"ל ראש ישיבת בריסק שהזמן שחז"ל גזרו על איסור מלאכה בשינוי או מלאכה על ידי עכו"ם לא היה גזירת ר' יוחנן בן זכאי או גזירת שמאי והלל אלא מיד אחר שירד משה מהר סיני גזרו גזירה זו שהרי ברור כשמש שמשה רבינו לא ירד מהר סיני ואמר עד עתה עשיתם מלאכה בשבת ללא שינוי מעתה תעשו כל המלאכות בשינוי או שתעשו כל המלאכות על ידי עכו"ם, ופשוט שגזירות אלו הבינו מדעתם שזה רצונו יתברך ואסרוהו כמשמרת למשמרתי שזהו רצון התורה.